

ЗМІСТ

9 Школи економічної думки

- 10 ГЛОСАРІЙ
- 12 Класична школа
- 14 Марксизм
- 16 Кейнсіанство (позитивна економіка)
- 19 профіль: Фрідріх фон Гаєк
- 20 Неоокласичний синтез
- 22 Австрійська школа

25 Економічні системи

- 26 ГЛОСАРІЙ
- 28 Капіталізм вільного ринку
- 30 Ринковий соціалізм
- 33 профіль: Мілтон Фрідман
- 34 Планова економіка
- 36 Меркантилізм
- 38 Шокова терапія
- 40 Вашингтонський консенсус

43 Економічні цикли

- 44 ГЛОСАРІЙ
- 46 Кейнсіанство (нормативна економіка)
- 48 Монетаризм
- 51 профіль: Джон Мейнард Кейнс
- 52 Крива філліпса
- 54 Гіпотеза постійного доходу
- 56 Теорія раціональних очікувань
- 58 Теорія узгодженості у часі
- 60 Фінансовий акселератор
- 62 Гіпотеза фінансової нестабільності
- 64 Кредитор останньої інстанції

67 Економічне зростання

- 68 ГЛОСАРІЙ
- 70 Неоокласична теорія економічного зростання
- 72 Нова теорія економічного зростання
- 75 профіль: Томас Мальтус
- 76 Креативне руйнування
- 78 Людський капітал
- 80 Верховенство права
- 82 Межі економічного зростання

85 Світова торгівля

- 86 ГЛОСАРІЙ
- 88 Теорія порівняльних переваг
- 90 Теорема Гекшера-Оліна
- 92 Нова теорія торгівлі
- 95 профіль: Девід (Давид) Рікардо
- 96 Теорія оптимальних валютних зон
- 98 Неможлива трійця
- 100 Паритет купівельної спроможності

103 Вибір

- 104 ГЛОСАРІЙ
- 106 Теорія раціонального вибору
- 108 Теорія ігор
- 111 профіль: Гері Беккер
- 112 Теорія суспільного вибору
- 114 Теорія очікуваної корисності
- 116 Теорія перспектив

119 Оподаткування і бюджетна політика

- 120 ГЛОСАРІЙ
- 122 Податковий тягар
- 124 Надмірний податковий тягар
- 127 профіль: Альфред Маршалл
- 128 Економіка, орієнтована на пропозицію
- 130 Витіснення ресурсів

133 Ринки

- 134 ГЛОСАРІЙ
- 136 «Невидима рука ринку»
- 138 Маржиналізм
- 141 профіль: Адам Сміт
- 142 «Трагедія спільного»
- 144 Права власності
- 146 Принцип «забруднювач платить»
- 148 Неприятливий відбір
- 150 Моральний ризик
- 152 Гіпотеза ефективного ринку
- 154 Рентоорієнтована поведінка

- 156 Джерела
- 158 Предметний покажчик
- 160 Подяка

ПЕРЕДМОВА

Дональд Маррон

Економіка прагне бути фізикою серед соціальних наук. Фізики досліджують як фундаментальні природні сили формують все: від рухів субатомних частинок до орбіт небесних тіл. Економісти, зі свого боку, вивчають як фундаментальні соціальні сили пояснюють все: від ціни на хліб у «Вол-Марті» до різниці рівня добробуту між США та Зімбабве.

Ця книга присвячена досягненням економістів, однак економіка ніколи не перетвориться на фізику. Упродовж останніх двох століть економісти розробили безліч теорій, — більшість із них ми розглянемо далі — які пояснюють як працюють, а іноді й обвалюються ринки, як споживачі, працівники, компанії та політики ухвалюють рішення, й чому економіка то зростає, то стагнує.

Однак ці теорії мають недоліки, оскільки люди непередбачуваніші за ті самі частинки чи орбіти. Економіки є складними системами (як екосистеми), тому іноді ми не спроможні повністю їх зрозуміти; наша майже загальна неспроможність передбачити найгіршу фінансову та економічну кризу за останні вісім десятиліть є сумним, однак чудовим наочним прикладом.

Економічна наука й досі розвивається, і зрештою вона може більше уподібнитися до біології, ніж до фізики. Однак економіка — це не лише наука. Багато економістів, і я також, вірять, що наше розуміння того, як влаштований світ впливає на те, як світ повинен бути влаштований загалом. Саме тому, наукові економічні теорії перетворюються на політичні теорії ідеального суспільства

Обидва набори теорій, як наукових, так і політичних, можуть чинити великий вплив. Джон Мейнард Кейнс колись сказав: «Ідеї економістів і політичних філософів, і коли вони мають рацію, і коли вони помиляються, однаково чинять вплив більший, ніж як їх зазвичай розуміють. Насправді, світом керує дещо інше. Прагматичні люди, які вважають себе повністю вільними від будь-якого інтелектуального впливу, зазвичай, є рабами теорії якогось померлого економіста».

Більшість з топ-50 економічних теорій було розроблено економістами, яких більше не існує, принаймні в біологічному сенсі (зокрема того ж Кейнса), та їхні теорії продовжують існувати. Проте, як зауважує Кейнс, важливі теорії не завжди є правдивими. Тому серед найважливіших теорій є декілька таких, які майже без сумніву є хибними, незважаючи на їхній вплив. Побачимо, чи зможете ви їх знайти.

Кожну 30-секундну теорію доповнює 3-секундний «бліц» для тих, хто поспішає, та 3-хвилинний «інтенсив» для тих, хто бажає глибше зануритися в тему. У першому розділі **«Школи економічної думки»** ми розглянемо великомасштабні чинники — ринки, інерцію, історію, — які пояснюють, як взагалі функціонує макроекономіка. У наступному розділі **«Економічні системи»** представлено теорії, згідно з якими має структуруватися економіка — з більшою чи меншою вірою у ринки, — тому що слабкі економіки можуть розвинути. У розділі **«Економічні цикли»** ми розглянемо чинники, які впливають на економічні підйоми і спади, а також ймовірну роль уряду у врівноваженні цих чинників. Розділ **«Економічне зростання»** демонструє як правильне поєднання капіталу, робочої сили, ресурсів, ідей та соціальних інститутів може сприяти економічному процвітанню. У розділі **«Світова торгівля»** пояснимо як відбувається світовий кругообіг продуктів і капіталу. У розділі **«Вибір»** ми заирнемо у власну голову, щоб побачити як ухвалюють рішення на ринку, вдома й у суспільстві. У розділі **«Оподаткування і бюджетна політика»** продемонстровано, які неочікувані наслідки може спричинити податкова і бюджетна політика уряду. Нарешті розділ **«Ринки»** розповідає про дивовижну владу ринкових сил: від «невидимої руки ринку» до «трагедії спільного». До того ж, кожен розділ містить коротку біографію декількох найвизначніших економістів, від Адама Сміта й Джона Мейнарда Кейнса до Мілтона Фрідмена.

Як вам отримати задоволення від цієї книги? Кожне есе чудово підходить для вибіркового дослідження, однак, як і у випадку з картопляними чипсами, ви не зможете зупинитися лише на одній теорії. Отже, насолоджуйтесь!

ШКОЛИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ГЛОСАРІЙ

Laissez-faire (у перекладі з французької — «що буде, те й буде») — економічна доктрина, яка передбачає мінімальне втручання держави в економіку. Прихильники цього підходу вірять, що ринок може самостійно досягти найефективніших результатів, а державне регулювання спотворює реальність ринку, що спричинює його неефективність.

Кейнсіанство — школа економічної думки, створена британським економістом Джоном Мейнардом Кейнсом у 1930-ті роки. На відміну від більшості економістів того часу, які вірили, що ринковий механізм забезпечує найефективніші результати, Кейнс вважав, що ринок потребує втручання держави. Він підтримував ідею використання антициклічної фіскальної політики, згідно з якою держава «вливає» гроші в економіку під час скрутного становища й зменшує видатки, коли все добре.

Мінова вартість — теоретична вартість, за якою товар або послугу можна продавати, на відміну від фактичної вартості, яка є його/її ціною, за якою ці товар або послугу насправді продають. Мінову вартість можна охарактеризувати як кількісну

вартість товару, на відміну від споживчої вартості, яка є якісною вартістю товару.

Монетарна політика — державна політика, згідно з якою уряд використовує грошову масу (а саме відсоткові ставки) з метою впливу на економічне становище держави. Здебільшого, низькі відсоткові ставки збільшують грошовий обіг, що допомагає стимулювати економіку впродовж рецесій; високі відсоткові ставки зменшують грошову масу, що спричинює зниження рівня інфляції.

Попит і пропозиція — фундаментальна модель ринкової економіки. Згідно з цією моделлю, що більший попит на товар, то більшою буде його ціна, доки пропозиція перевершить попит. У такому випадку, ціна падатиме, доки не буде досягнуто рівноваги між кількістю товарів на ринку та ціною.

Раціональні очікування — гіпотеза припущення, яку використовують у багатьох економічних моделях, суть полягає в тому, що люди або компанії ухвалюють рішення на основі раціональної оцінки вірогідності ймовірних майбутніх результатів, а також вигід і витрат, пов'язаних з цими результатами. Ця теорія є корисною, однак може інколи спричинити хибні

висновки, оскільки люди не завжди раціональні й далекоглядні, коли вони ухвалюють рішення.

Споживча вартість — практична цінність товару для суспільства. Вимірюють потребою продукту або бажанням його придбати. Класичним прикладом є діамант, практичне застосування якого дуже низьке, однак його споживча вартість у більшості сучасних суспільств є дуже високою. Споживчу вартість можна охарактеризувати як якісну вартість товару, на відміну від мінової вартості, яка є кількісною вартістю товару.

Стимулювання економіки — використання державної політики з метою реанімації ослабленої економіки. Найчастіше проявляється у збільшенні державних видатків на суспільні послуги і/або зниженні податків. Критики стверджують, що це спричинює деформування ринків і завдає збитків приватному підприємництву.

Сукупний попит — загальний обсяг попиту на товари і послуги в економіці за певний проміжок часу. Держава може чинити вплив на сукупний попит через монетарну політику (контролювати кількість грошей

в економіці) й/або фіскальну політику (збільшувати/зменшувати рівень державних видатків).

Фіскальна політика — державна політика, згідно з якою уряд використовує державні видатки й оподаткування, щоб чинити вплив на економічне становище держави. У такий спосіб уряд може надати перевагу збільшенню оподаткування та інвестувати у соціальну безпеку й суспільні послуги, наприклад, дороги і лікарні. Це сприятиме створенню нових робочих місць і збільшенню розмірів зарплат. Або навпаки, уряд може надати перевагу зменшенню державних видатків із метою зменшення оподаткування, щоб у людей було більше грошей на власні потреби. Варіантів безліч і у кожному з них можна як отримати вигоду, так і зазнати втрат.

КЛАСИЧНА ШКОЛА

(теорія за 30 секунд)

«БЛИЦ» за 3 с

Ринок, який швидко пристосовується до умов, забезпечує рівновагу, стабільність і процвітання економіки.

«ІНТЕНСИВ» за 3 хв

Ця школа економічної думки приділяє увагу здатності ринків до пристосування в умовах економічних потрясінь. Однак періодичність економічних криз змушує замислитися над тим, із якою швидкістю ринки здатні адаптуватися. Кризи переважно зосереджують увагу на ймовірності небезпечного порушення рівноваги, а не на її стабільному підтриманні. Як класична школа економічної думки пояснює такі проблеми та які пропонує способи вирішення? Чи здатен ринок самостійно підтримувати рівновагу, стабільність і процвітання, чи державне втручання й справді є необхідним?

Іще у XVIII столітті Адам Сміт стверджував, що природне функціонування ринку завжди забезпечуватиме стабільність і процвітання. Сміт вважав, що ринок забезпечує реалізацію природної людської схильності до «природного обміну, товарного обміну й торгівлі», у той час як «невидима рука ринку» регулює ці індивідуальні типи діяльності, щоб підтримати економічну рівновагу. Складаючи докупи всі транзакції, здійснені людьми, ринок також складає докупи й їхні раціональні реакції на кризу. Фактично, ринок швидко реагує на будь-які потрясіння і не потребує державного втручання. Політика державного стимулювання економіки обмежує здатність ринку формувати нову рівновагу: вона штучно збільшує прибуток під час кризи, тимчасово підтримуючи нестабільну ринкову рівновагу. Забезпечення такої політики зазвичай дорого обходиться платникам податків, більше того, вона накопичує ще більше проблем на майбутнє. Роберт Лукас-молодший щодо впливу економічної політики стверджує, що «раціональні очікування» людей стосовно певної політики впливають на те, як ці люди реагуватимуть, у такий спосіб визначаючи вплив самої політики. Політика не може за допомогою обману змушувати людей реагувати так чи інакше. Натомість, лише у разі високого рівня довіри до держави можна змінити поведінку людей всупереч ринковому регулюванню.

ПОВ'ЯЗАНІ ТЕОРІЇ

Див. також:
НЕОКЛАСИЧНИЙ СИНТЕЗ (с. 20)
КЕЙНСІАНСТВО (НОРМАТИВНА ЕКОНОМІКА) (с. 46)
«НЕВИДИМА РУКА РИНКУ» (с. 136)

БІОГРАФІЇ за 3 с

АДАМ СМІТ
(1723–1790)
РОБЕРТ ЛУКАС-МОЛОДШИЙ
(нар. 1937)

АВТОР ТЕКСТУ

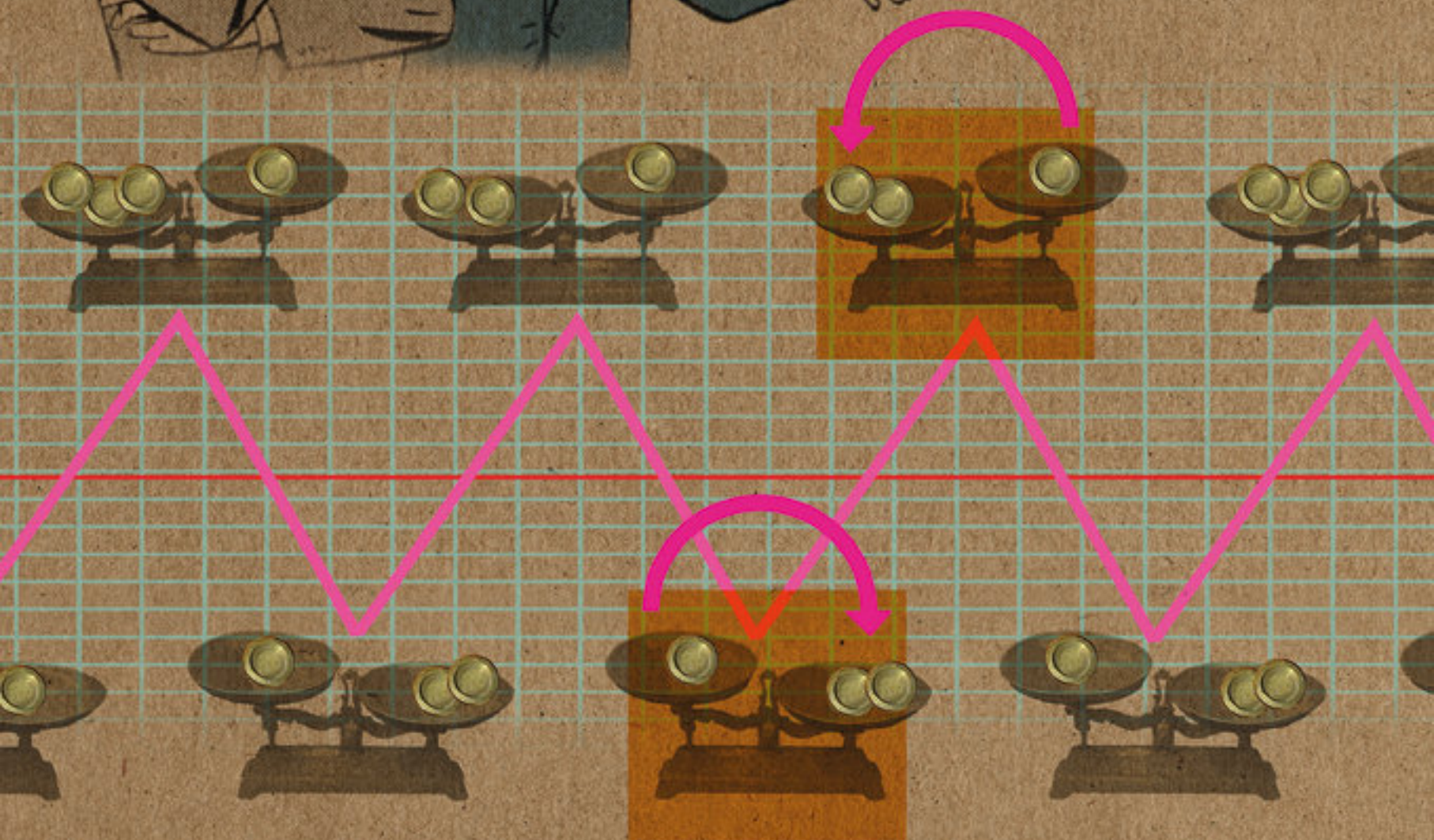
Адам Фішвік
(Adam Fishwick)

«Серед усіх державних стягнень, капітал тихо й поступово накопичується завдяки заощадливості й правильній поведінці індивідів, завдяки їхнім спільним, постійним й безперервним зусиллям поліпшити своє життя»

Адам Сміт

> Залиш ринок
напризволяще, і він
самостійно знайде
точку рівноваги,
яка принесе
стабільність
і процвітання.

МАРКСИЗМ

(теорія за 30 секунд)

«БЛІЦ» за 3 с

Капіталізму необхідний прибуток, а прибутку — експлуатація. Однак, чи можливо за допомогою експлуатації створити соціалізм?

«ІНТЕНСИВ» за 3 хв

Падіння Берлінської стіни 1989 року та розвал Радянського Союзу багатьма сприймається як повна дискредитація марксизму. Однак який внесок марксизм може здійснити у наше розуміння сучасної капіталістичної економіки? Якщо ми тимчасово забудемо про спадщину диктаторського режиму у Радянському Союзі, ми побачимо, що марксистська критика капіталізму може стати початком усвідомлення нерівності, яка існує у суспільстві.

Маркс розвивав свої теорії під час промислової революції XIX століття й намагався виявити особливості сучасного промислового капіталізму. Він стверджував, що кожен товар — предмет, виготовлений для продажу — має як споживчу цінність, так і мінову вартість. Наприклад, крісло має споживчу цінність (на ньому зручно читати цю книгу), а також і мінову, або ж монетарну вартість (воно коштує більше за ціну, яку готові запропонувати у магазині меблів). Цю позицію Маркс застосовував і щодо праці, він стверджував, що вона також є товаром і складовою розвитку капіталізму. Споживча цінність робочої сили полягає у здатності виробляти товари. За це працівник отримує справедливую мінову вартість, або ж заробітну плату, яка задовольняє його головні життєві витрати. Та якщо розглядати споживчу цінність робочої сили у поєднанні з обладнанням, яке належить роботодавцю, то цінність вироблених товарів є більшою, ніж мінова вартість працівника. У такий спосіб утворюється надлишковий дохід, який отримує роботодавець у вигляді прибутку. На думку Маркса, це називається «експлуатацією». Такий прибуток забезпечує засоби, за допомогою яких капіталізм може зростати й розширюватися. Його підтримує постійне розширення експлуатації. Маркс стверджує, що таке розширення створило антагонізми всередині системи, що в кінцевому результаті спричинить захоплення контролю робочим класом над засобами виробництва (машинами і заводами) та встановлення соціалістичної економіки.

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

ПОВ'ЯЗАНІ ТЕОРІЇ

Див. також:
РИНКОВИЙ СОЦІАЛІЗМ
(с. 30)
ПЛАНОВА ЕКОНОМІКА
(с. 34)

БІОГРАФІЇ за 3 с

КАРЛ МАРКС (1818–1883)
ФРІДРІХ ЕНГЕЛЬС
(1820–1895)
ЕРНЕСТ МЕНДЕЛЬ
(1923–1995)
АНТОНІО ҐРАМШІ
(1891–1937)

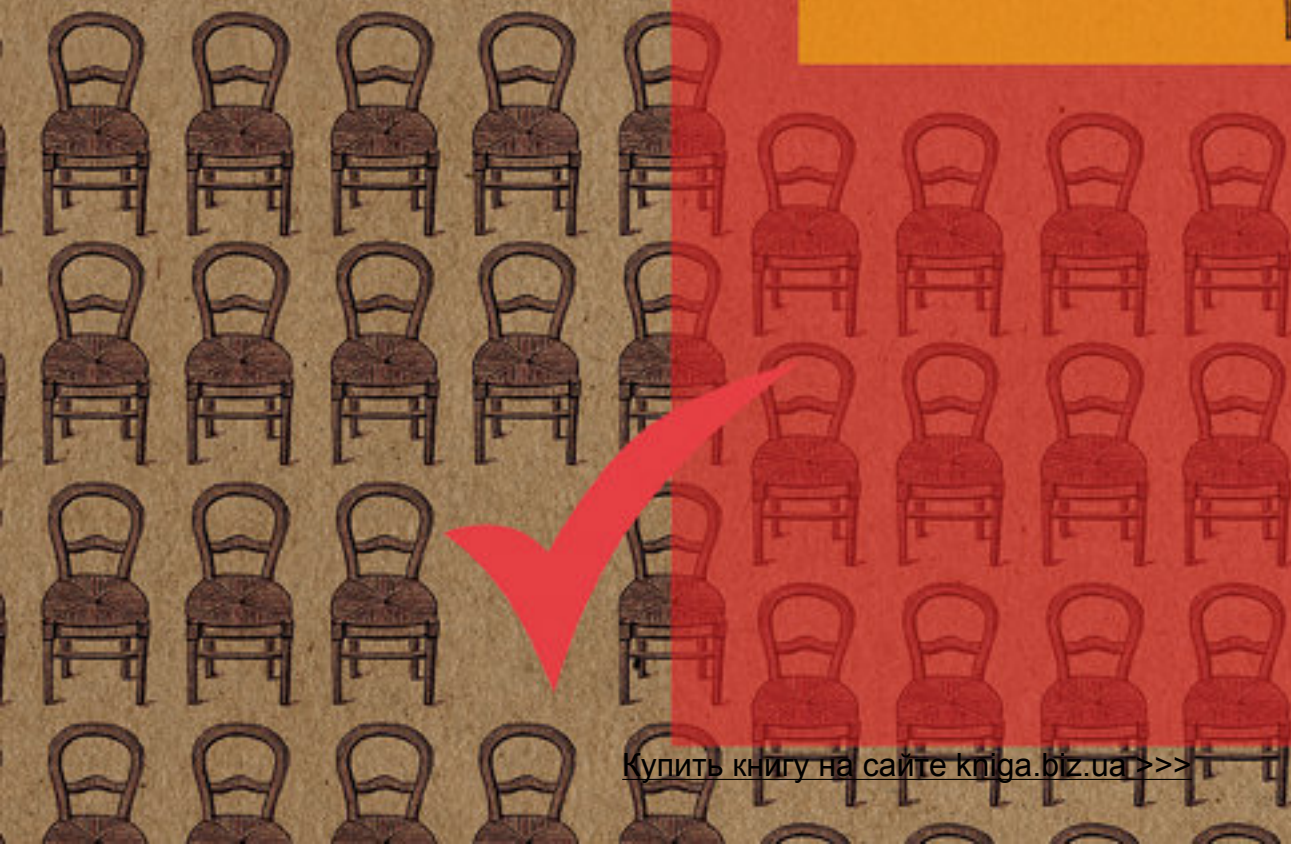
АВТОР ТЕКСТУ

Адам Фішвік
(Adam Fishwick)

«Словом, заради експлуатації, замаскованої релігійними й політичними ілюзіями, [капіталізм] замінив неприховану, безсоромну, пряму, грубу експлуатацію»
Карл Маркс

> Згідно з марксизмом, нерівність, породжена капіталізмом, зрештою призведе до того, що робочий клас захопить владу з метою встановлення соціалістичної економіки.

КЕЙНСІАНСТВО (ПОЗИТИВНА ЕКОНОМІКА)

(теорія за 30 секунд)

«БЛІЦ» за 3 с

Бізнес-цикли залежать від того, скільки ми готові витратити. Падіння попиту спричинює рецесії.

«ІНТЕНСИВ» за 3 хв

Теорія, орієнтована на попит, акцентує увагу на важливому аспекті функціонування економіки. Однак на цьому історія не завершується. Сукупний попит — не єдиний чинник, який визначає напрямок розвитку економіки. Наприклад, у довготерміновій перспективі ключовими чинниками є інвестиції та інновації. Ідея щодо здатності уряду маніпулювати сукупним попитом, як спосіб керування економікою, звісно, важлива, однак кейнсіанство не дає відповіді на те, як це робити — за допомогою монетарної чи фіскальної політики. Зокрема наявність такої здатності не гарантує, що уряд має ресурси, щоб керувати економікою на належному рівні.

Економічне зростання — нестабільний процес. Здебільшого, у довготерміновій перспективі тенденція до зростання зберігається, принаймні у розвинених країнах, однак у короткотерміновій перспективі економічне зростання часто переривається тим, що економісти називають «бізнес-циклами». У економіці існують як буми, коли зростання набирає обертів за високого рівня зайнятості, так і спадання, коли скорочується економічна активність, зменшується кількість робочих місць і зростає рівень безробіття. Що ж визначає ступінь цих коливань? За твердженнями класичної економіки, ціни (і заробітні плати також) швидко реагують на зміни співвідношення попиту–пропозиція, і ринки у такий спосіб швидко пристосовуються до економічних потрясінь. Згідно з класичною економічною теорією, бізнес-цикл не може спричинити масове безробіття. Однак Джон Мейнард Кейнс, озираючись на Велику депресію, спростував це. Він стверджував, що головною рушійною силою бізнес-циклів є сукупний попит (загальний ефективний попит в економіці). Під час економічного спаду ми спостерігаємо тенденцію до зниження сукупного попиту, що погіршує економічний цикл і спричинює тривалі періоди безробіття. Спираючись на цю ідею, Кейнс та його послідовники стверджували, що уряд може впливати на бізнес-цикли за допомогою маніпулювання сукупним попитом, пом'якшувати їхні наслідки й зменшувати волатильність розвитку капіталізму.

ПОВ'ЯЗАНІ ТЕОРІЇ

Див. також:

МОНЕТАРИЗМ (с. 48)
ЕКОНОМІКА,
ОРІЄНТОВАНА НА
ПРОПОЗИЦІЮ (с. 128)
КЕЙНСІАНСТВО
(НОРМАТИВНА
ЕКОНОМІКА) (с. 46)

БІОГРАФІЇ за 3 с

ДЖОН МЕЙНАРД КЕЙНС
(1883–1946)
ДЖОН ГІКС
(1904–1989)

АВТОР ТЕКСТУ

Крістакіс Джорджіо
(Christakis Georgiou)

*«Найбільшими
недоліками
економічного
суспільства,
в якому ми живемо,
є його нездатність
забезпечити
повну зайнятість
та довільний
і несправедливий
характер розподілу
багатства і доходів»
Джон Мейнард Кейнс*